

**BUGUNGI KUNDAGI BUDJET TASHKILOTLARI BOSHQARUV HISOBIDA
BUDJETLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI****Isroilov Islomjon G`ulomjonovich***Namangan muhandislik texnologiya instituti,
"Buxgalteriya hisobi va audit " kafedrasida assistenti*

Annotatsiya: *Bugungi kunda budjet tashkilotlarini boshqarish hisobidagi budjetlashtirishni takomillashtirish masalalari keng ko'lamda o'z rivojini topmoqda. Davlatning budjet tashkilotlari boshqaruv hisobini rivojlantirishimiz uchun nimalarga ko'proq ahamiyat berishimiz kerak? Budjet tashkilotlariga davlatning belgilangan vazifasi qanday tarzda yuklatilgan budjetdagi mablag'lar qayerga sarflanadi va nima uchun? Davlat budjetidan budjet tashkilotlariga ajratilayotgan mablag'larni maqsadli va oqilona sarflanishini ta'minlash va ular bo'yicha tegishli axborotlarni shakllantirilishi ularda buxgalteriya hisobini tashkil etish asosida amalga oshiriladi. Davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlari asosida buxgalteriya hisobi va hisoboti tizimini takomillashtirish hisob yuritishni uslubiy jihatlarini xalqaro amaliyotda umumqabul qilingan nomalarga moslashish asosida mamlakat reytingini yanada oshirish; davlat moliyasini boshqarishda hisobotlarni axborot qamrovi va shaffofligini oshirish; moliyaviy va statistik hisobotlarni integratsiyalashuvini ta'minlash; xalqaro munosabatlarni globallashtirish sharoitida chet el investitsiyalari hamda donorlik mablag'lari xajmini ko'paytirishdan iborat.*

Kalit so'zlar: *Budjet, Budjet tashkiloti, Budjet tizimini to'g'risidagi qonun, asosiy qoidalari, takomillashtirishi*

Maqsadi: Bugungi kunda budjet tashkilotlarini boshqarish hisobidagi budjetlashtirishni takomillashtirish masalalari keng ko'lamda olib borish va rivojlantirish.

Kirish: Keyingi yillarda mamlakatimiz budjet va soliq siyosatida olib borilayotgan islohotlar sharoitida budjet tashkilotlarini budjetdan moliyalashtirishni qisqartirish uchun olib borilayotgan tadbirlar, budjet tashkilotlarining budjetdan tashqari jamg'armalari ahamiyatining yuqori ekanligini ko'rsatib bermoqda. Bu borada qabul qilinayotgan me'yoriy-huquqiy asoslar olib borilayotgan ishlar buning yaqqol dalilidir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2019 yilda mamlakatimizni rivojlantirishning eng muhim ustuvor vazifalariga bag'ishlangan Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasida “ Budjet mablag'laridan samarali foydalanish tizimini yanada takomillashtirish zarurligi, budjet hisobidan mablag' ajratiladigan har qanday dastur yoki loyihaning sifat va miqdor ko'rsatkichlaridan iborat, natijaga yo'naltirilgan indikatorlari bo'lishi kerakligi ta'kidlab o'tildi. Ma'lumki, soliq stavkalari pasaytirilishi yoki ayrim soliqlar bekor qilinishi bilan budjetga tushadigan mablag' albatta kamayadi. Buni samarali soliq mablag'larini orqali bartaraf etish va budjet barqarorligini ta'minlash mumkin. Aynan shunga erishish birinchi galdagi vazifamiz” ekanligi prezident Sh. Mirziyoyev tomonidan aytib o'tildi.

Budjet mablag'laridan oqilona va samarali foydalanish, budjet taqchilligini oldini olish dolzarb masalalardan biri sanaladi. “Albatta, Davlat budjeti o'lchovsiz emas, mablag'larni

qattiq tejash, belgilangan maqsad uchun va oqilona ishlatishni ta'minlash zarur. Bu – hammaga ravshan va rad etib bo'lmaydigan haqiqat"- deydi Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev o'z nutqlarida. Budjet tashkilotlari budjet mablag'larining asosiy iste'molchisi hisoblanib, davlat budjeti xarajatlarini tashkil etadi va xarajatlar smetasi asosida budjetdan moliyalashtiriladi. Shuningdek, budjet tashkiloti qonunchilikka muvofiq budjetdan tashqari mablag'lar yuzasidan tashkil bo'lish manbalari va foydalanish yo'nalishlari ko'rsatilgan holda budjetdan tashqari mablag'lar bo'yicha smetalar doirasida xarajatlarni amalga oshiradi. Oxirgi yillarda davlat moliyasini isloh qilish loyihasini amalga oshirish doirasida so'nggi natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tamoyillarining joriy qilinishi, budjetning g'azna ijrosiga o'tilishi, o'rta muddatli budjet istiqbollarini belgilash siyosatining ilgari surilishi, davlat hamda budjet siyosatidagi boshqa o'zgarishlarning amalga oshirilishi budjet tashkilotlarida o'z xarajatlarini aniqlash va smetalarni ishlab chiqish, budjetdan tashqari mablag'larni safarbar qilish tartiblarini takomillashtirishni talab etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi davlat sektorida buxgalteriya hisobi va hisobotini takomillashtirish Budjet tizimida amalga oshirilayotgan islohatlarni asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi va kontseptsiya qabul qilindi. Kontseptsiyaga ko'ra Budjet hisobi standartlarini qabul qilish belgilandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ma'lumki, budjet tushinchasi keng qo'llaniladigan tushunchalardan biri hisoblanadi. Shunday ekan eng avvalo Budjet tushinчасiga aniqlik kiritib olishimiz zarur. Budjet - maqsad uchun mo'ljallangan pul jamg'armasi bo'lib unda daromadlar va xarajatlar manbaalari va yo'nalishlari nazarda tutiladi. Shu jihatdan oila Budjeti, korxonada Budjeti, davlat Budjeti, davlat jamg'armalari Budjeti va boshqalar bo'lishi mumkin. Hisob – jarayon, hodisalarni miqdor jihatdan tavsiflash sifat jihatdan aks ettirishdir. Hisobni ham bir qancha turlarga ajratish mumkin, ya'ni tezkor hisob, statistik hisobi, buxgalteriya hisobi va boshqalar. Hisobni tashkil etish asosida axborotlar shakllantiriladi. Bu axborotlar jarayonni borishini nazorat qilishga, boshqaruv qarorlarini qabul qilishga, joriy va uzoq muddatli rejalar tuzishga asos bo'lib hizmat qiladi.

Budjet hisobi - Budjet tizimi Budjetlarini ijro etishda hisobga olinadigan, pulda ifodalangan aktivlar va majburiyatlarning, shuningdek mazkur aktivlar va majburiyatlarni o'zgartiruvchi operatsiyalarning holati to'g'risidagi axborotni to'plash, ro'yxatdan o'tkazish va umumlashtirishning tartibga solingan tizimidir.

Budjet hisobi standarti - Budjet hisobini yuritishga belgilangan talablarni aks ettirgan hujjatdir. Budjet hisobi standarti milliy hamda xalqaro standartlarga bo'linadi.

O'zbekiston Respublikasi "Budjet kodeksi" ga muvofiq Budjet hisobini yagona uslubiyoti Budjet hisobining xalqaro standartlariga, shuningdek boshqa qonun hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

Budjet tashkiloti - zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan o'z faoliyatini amalga oshirishi uchun Davlat budjetidan mablag' ajratish nazarda tutilgan va bu mablag' moliyalashtirishning asosiy manbai hisoblanadigan vazirlik, davlat qo'mitasi, idora, davlat tashkiloti. "Budjet tizimi to'g'risida"gi qonun, 3-modda da etirof etilgan.

Budjet tashkilotlari davlatning belgilangan vazifasi (ta'lim, sog'liqni saqlash, mudofaa, huquqni muhofaza qilish va davlatning (ashqi iqtisodiy, ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan boshqa

vazi falari)ni bajarish uchun tashkil etilgan yuridik shaxs bo'lib, ular o'z faoliyatini amalga oshirish uchun budjetdan mablag' bilan ta'minlanadi.

Davlat sektori uchun buxgalteriya hisobining modifitsiyalashtirilgan hisoblash metodi. Mazkur metodda sodir bo'lgan barcha hodisalar sodir bo'lishi bilan daromadlar daromad deb, xarajatlar xarajat deb hamda ayrim aktivlar va majburiyatlar ham sodir bo'lgan paytda tan olinadi. Mazkur metod sharoitida kassa metodidagi kabi sotib olingan asosiy vositalar sotib olib kelingandan so'ng bir yula xarajatlarga qo'shib yuborish tartibi saqlanib qoladi. Bu esa hisobni osonlashtirish imkonini beradi hamda davlat sektori uchun buxgalteriya hisobining hisoblash metodiga o'tishni ancha osonlashtiradi. Davlat sektori uchun buxgalteriya hisobining hisoblash metodi. Mazkur metodda sodir bo'lgan barcha hodisalar sodir bo'lgan paytda tan olinadi. Bu metod qo'llanilganda asosiy vositalar sotib olib kelingandan so'ng bir yo'la xarajatlarga qo'shib yuborish tartibi amal qshgmaydi. Barcha aktivlar qiymati ular-dan foydalanish davri davomida ularning xizmat kilish muddatiga mutanosib ravishda eskirish hisob lanib, bu eskirish summasi xarajatlarga amortizatsiya sifatida qo'shib boriladi.

Yuqorida aytilganlardan ko'rinib turibdiki, davlat sektorida kassa metodiga asoslangan buxgalteriya hisobi yuritilganda sodir bo'lgan hodisalar bo'yicha pul mablag'iaoning kelib tushishi yoki pul mablag'la-rining tulanishchi paytida tan olinsa, davlat sektorida xisoblash metodiga asoslangan buxgalteriya hisobi yuritilganda esa sodir bo'lgan hodisalar aktivlarning qiymati va majburiyatlarning summasi paydo bo'lgan yoki ularning iqtisodiy qiymati o'zgargan paytda tan olinadi.

XULOSA: Bugungi kunda mamlakatimiz budjet tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarni amalga oshirilishi borasida yuqori malakali mutaxassislariga talab ortib bormoqda. Ayniqsa budjet tizimida islohotlarni amalga oshirilishi natijasida xalqaro standartlar talablari asosida buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritish bo'yicha qonunchilik asoslari shakllantirildi. Bu jarayonda yuqori malakali buxgalter mutaxassislar tayyorlash ko'p jihatdan o'quv-uslubiy bazani shakllantirishga qaratilishi ushbu darslik yaratilishiga asos bo'ldi.

Davlat sektorida buxgalteriya hisobi xalqaro standartlarini mamlakatlarda qo'llash yanada yuqori sifatli moliyaviy hisobotlarni tuzishga shuningdek davlat sektori faoliyati natijalarini baholashga katta imkoniyat yaratadi, axborotlarni shaffofligini oshiradi, budjetga moliyaviy hisob va statistik hisobotlarni yuqori darajada integratsiyalashuvini ta'minlaydi, axborotlarni ishonchligi va to'liqligini oshishi hisobiga davlat aktivlarini samarali boshqarish imkonini beradi, moliyaviy hisobotlarni boshqa mamlakatlar moliyaviy hisobotlari bilan solishtirish imkoniyati yaratiladi, xalqaro munosabatlarni globallasuvi sharoitida mamlakat majburiyatlari qandayligi va uni o'z resurslari bilan qanday boshqarayotganligi shuningdek moliyaviy xolatni tushinish asosida chet el investitsiyalarini xajmini oshishi va donorlik mablag'larini ko'payishi imkonini beradi hamda davlat sektorida moliyaviy intizom darajasini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O`zbekiston Respublikasi Byudjet Kodeksi. O`zbekiston Respublikasi qonuni. O`RQ-360-son. 26.12.2013. O`zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to`plami, 2013 y. №52-I-son.//www.lex.uz

2. “Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari”. Tarjima. A. Rizaqulov, B.Xasanov, A.Usanov, Z.Mamatov. T.: - 2004.
3. Karimova Z.X., Djamalov X.N., Islankulov A.X. “Byudjet tizimi”. O’quv qo’llanma. T.: “VORIS NASHRIYOT”., 2012 y.
4. Mehmonov S. “Byudjet hisobi”. O’quv qo’llanma. -T.: “Fan va texnologiya”. 2012. 352 b
5. S.U. Mehmonov, D.Y. Ubaydullaev n Ў Т 1 Л TT71ПГ BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI